

УДК 336.77:338.43

**Башлай С.В.,
к.е.н., доцент кафедри банківської справи, ДВНЗ
"Українська академія банківської справи
Національного банку України"**

ВИЗНАЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Постановка проблеми. Розвиток сільського господарства потребує розгляду вкрай необхідних та актуальних проблем, які повинні досліджуватись у вітчизняній економічній літературі, а саме тих проблем, які присвячені джерелам та особливостям кредитного забезпечення сільського господарства України. Проведення ґрунтовного аналізу джерел кредитного забезпечення сільського господарства є однією з найважливіших передумов розв'язання проблеми їх кредитного забезпечення, що в свою чергу призведе до пошуку ефективних і доцільних напрямів її вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження питань щодо аналізу джерел кредитного забезпечення сільського господарства зробили такі вчені, як: В.М. Алексійчук, М.Я. Дем'яненко, О.Є. Гудзь [2], О.О. Непочатенко [6], С.М. Колотуха, П.Т. Саблук та інші. Проте, окремі питання аналізу джерел кредитного забезпечення сільського господарства недостатньо вивчені та вимагають поглибленого дослідження.

Постановка завдання. Довести невідкладність розв'язання проблеми дослідження аналізу джерел кредитного забезпечення сільського господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні кредитне забезпечення є одним з основних видів діяльності майже усіх банків, кредитних спілок, лізингових компаній незалежно від мережі їх філій, складу клієнтської бази, а також цільових орієнтирів функціонування.

В теперішній час саме кредитні операції є одним з головних видів банківських операцій, що в свою чергу пов'язано з тим, що основне джерело прибутків банківський сектор отримує за рахунок кредитного забезпечення, з іншого боку - за рахунок банківського кредиту відбувається безперервність відтворювальних процесів в економіці.

Підприємства всіх галузей економіки, в тому числі і сільськогосподарські, залучають кредити банку з метою забезпечення належних умов виробництва та реалізації продукції. Відтак розвиток економічної системи великою мірою залежить від використання банківського кредиту. За своєю економічною сутністю саме кредит банківської установи є вагомим стимулюючим ефектом для господарського життя суспільства.

Для того, щоб здійснити аналіз джерел кредитного забезпечення розвитку сільського господарства, необхідно розглянути динаміку кількості банків в Україні за аналізований період (табл. 1), оскільки джерела формування ресурсів і доступ банків до використання таких ресурсів є одним із вагомих чинників, які дають можливість банкам проводити кредитне забезпечення, тобто є основою для планування напрямів кредитної діяльності.

Висвітлюючи кількісний стан банківської системи України, варто констатувати - станом на кінець 2008 року кількість банків, внесених до Державного реєстру банків становила 198, що на 18 банків більше порівняно з 2013 роком. За період дослідження майже на змінилась кількість діючих банків - які мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій. Крім того, станом на 01.01.2014 року в Україні функціонувало 49 банків з іноземним капіталом, у тому числі 19 - зі 100-відсотковим іноземним капіталом. Результати аналізу динаміки кількості банків, які діють на території України, дають підстави зробити висновок про зменшення загальної кількості банківських установ, відносно стабільний обсяг присутності іноземного капіталу (49-51 банк) та вказують на зменшення частки іноземного капіталу в банківській системі України (19% на кінець 2013 р.).

Таблиця 1

Динаміка кількості банків в Україні за 2008-2013 рр.

№ п/п	Показник	Рік періоду дослідження					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Кількість зареєстрованих банків	198	198	197	194	198	180
2	Вилучено з Державного реєстру банків (за рік)	1	7	6	6	0	26
3	Кількість банків, що перебувають у стадії ліквідації	19	13	14	18	21	22
4	Кількість діючих банків	184	182	176	176	176	180

Джерело: складено за даними офіційного Інтернет-представництва НБУ: Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

На обслуговуванні сільськогосподарських товаровиробників жоден із зазначених банків не спеціалізується, тобто для підтримки агропромислового комплексу належного підґрунтя фактично не створено. В Україні не зареєстровано жодного спеціалізованого аграрного банку, в якому б частка кредитів для сільського господарства складала 50 і більше відсотків обсягу кредитного портфеля.

Результати аналізу складу та структури пасивів банківської системи України за період 2009-2013 років вказують на суттєві їх зміни як в сукупному вимірі, так і в співвідношенні окремих складових до загального значення. Кошти фізичних осіб на банківських рахунках збільшувалися більш активно порівняно з залишками коштів суб'єктів господарської діяльності.

Цей факт давав підстави констатувати про відновлення довіри до банківської системи у посткризовий період. Крім того це можна пояснити і правовими підставами - згідно положень діючого законодавства існує можливість для дострокового зняття коштів з депозитних рахунків банків, а також право фізичних осіб на компенсацію вкладених в банк заощаджень до 200 млн. грн. (у випадку банкрутства банку).

Динаміка та структура зобов'язань банків України за 2008-2013 рр. представлена на рис. 1.

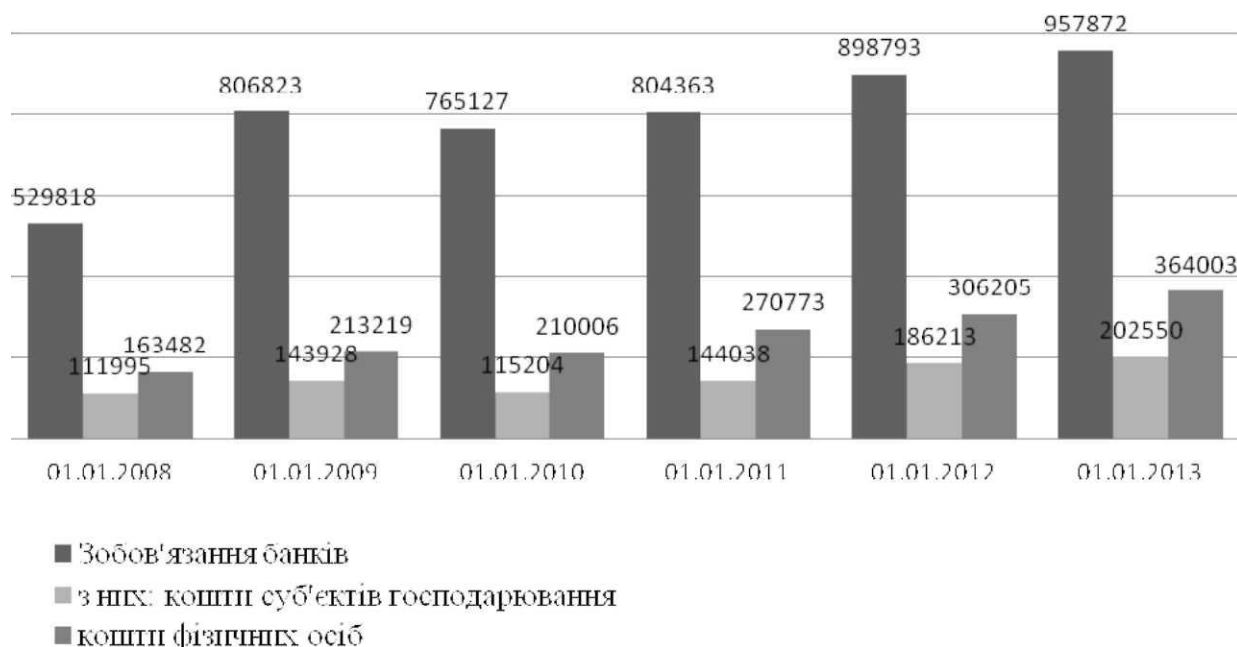

Рис. 1. Динаміка та структура зобов'язань банків України з 01.01.2008 р. до 01.01.2013 р., млн. грн.

Джерело: інформація з офіційного Інтернет-представництва Національного банку України

Для кредитного забезпечення реального сектора економіки стійким джерелом ресурсної бази є саме строкові депозити. Результати аналізу депозитних зобов'язань свідчать про те, що за період дослідження спостерігалася чітка тенденція до зростання частки залучених банківськими установами коштів на строкових рахунках у загальній структурі депозитних зобов'язань банку. Тобто банками були створені сприятливі умови для отримання у користування депозитних коштів, що позитивно впливало на формування їхньої ресурсної бази.

Аналітична інформація про тенденції в динаміці та структурі активів банків України наведена в формі таблиці 2. За даними таблиці можна констатувати, що найбільша частка в структурі активів належить кредитним вкладенням. Частка кредитних операцій у загальному портфелі активів має тенденцію до збільшення. Так, станом на 01.01.2009 року кредити, що надані суб'єктам господарської діяльності становили 472584 млн. грн., а на період 01.01.2013 року склали 609202 млн. грн., що на 136618 млн. грн. більше.

Таблиця 2

Основні показники активів балансів банків України, млн. грн.

Показники	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013
Загальні активи (не скориговані на резерви під активні операції)	973332	1001625	1090248	1211540	1267892
Готівкові кошти та банківські метали	20668	21725	26749	27008	30346
Кошти в Національному банку України	18768	23337	26190	31310	33740
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	40406	51323	67596	78395	99472
Кредити надані, з них:	792244	747348	755030	825320	815327
кредити, що надані суб'єктам господарської діяльності	472584	474991	508288	580907	609202
кредити, надані фізичним особам	268857	222538	186540	174650	161775
Довгострокові кредити, з них:	507715	441778	420061	426430	394246
довгострокові кредити суб'єктам господарювання	266204	244412	262199	290348	276683
Прострочена заборгованість за кредити	18015	69935	84851	79292	72520
Вкладення в цінні папери	40610	39335	83559	87719	96340
Резерви під активні операції банків	48409	122433	148839	157907	141319

Джерело: інформація з офіційного Інтернет-представництва Національного банку України

Потреба сільськогосподарських підприємств у кредитних ресурсах не може повною мірою бути задоволена сучасною банківською системою, особливо це стосується малих і середніх підприємств, особистих підсобних господарств і фермерів. За даних умов особливого значення набувають альтернативні форми кредитного забезпечення малих та середніх за масштабами діяльності сільськогосподарських підприємств.

Нині серед фінансових установ, які є однією з вагомих і перспективних інститутів кредитування дрібних виробників сільськогосподарської продукції і здійснюють обслуговування сільськогосподарських товаровиробників та активно конкурують на фінансовому ринку із банками є кредитні спілки.

Прояви світової фінансово-економічної кризи не обійшли стороною систему кредитної кооперації, позначили негативний вплив на українські кредитні спілки передусім через погіршення якості активів банківської системи, значне зниження курсу гривні, а також у зв'язку із зниженням рівня зовнішніх запозичень.

Активи кредитних спілок в порівнянні з активами банків України залишаються незначними. Так, станом на 31.12.2010 року активи комерційних банків та небанківських фінансових інституцій разом становили 1012,0 млрд. грн., у тому числі активи банків - 942,1 млрд. грн. (93,1%), небанківських фінансових інституцій - 69,9 млрд. грн. (6,9%).

Станом на 31.12.2011 року загальний обсяг активів кредитних спілок становив 2386,5 млн. грн., що в порівнянні з аналогічним періодом 2010 року зменшився на 30,5% (станом на 31.12.2010 становив 3432,2 млн. грн). На кінець 2011 року розмір активів кредитних спілок становив 69,5% рівня 2010 року та 56,6% рівня 2009 року.

Наступним сегментом ринку небанківських кредитних послуг в Україні є лізингові установи.

Станом на 01.07.2012 року до переліку юридичних осіб, які перебувають на обліку в Держфінпослуг та яким надано право надавати фінансові послуги, було внесено інформацію про 228 юридичних осіб - лізингодавців та до Державного реєстру фінансових установ внесено інформацію про 86 фінансових компаній, що надають послуги з фінансового лізингу.

Окремі дані про джерела фінансування лізингових операцій, що здійснені юридичними особами - лізингодавцями та фінансовими компаніями, наведені в таблиці 3.

Сукупний обсяг власних коштів юридичних осіб - лізингодавців та фінансових компаній у структурі джерел фінансування лізингових операцій зменшився на 200,1 млн. грн. (з 565,1 млн. грн. станом на 01.04.2011 р. до 365,0 млн. грн. станом на 01.04.2012 р.). Сукупний обсяг позичкових коштів, у тому числі банківських кредитів за результатами I кварталу 2012 року збільшився на 4369,2 млн. грн. (з 2602,4 млн. грн. на 01.04.2011 р. до 6971,6 млн. грн., станом на 01.04.2012 р.).

Таблиця 3

Структура джерел фінансування лізингових операцій

Показник	I кв. 2011		I кв. 2012		відхилення		
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	п.п.
Власні кошти	565,1	17,8	365,0	5	-200,1	-35,4	-12,9
Позичені кошти	2602,4	82,1	6971,6	95,5	4369,2	167,9	12,9
Всього	3170,1	100,0	7336,6	100,0	4166,5	131,4%	-

Джерело: складено автором на основі даних, оприлюднених Національною комісією, що здійснює регулювання у сфері ринку фінансових послуг (<http://www.dfp.gov.ua>)

Загальний обсяг джерел фінансування юридичних осіб - лізингодавців та фінансових компаній за I квартал 2012 року становив 7336,6 млн. грн., що на 131,4% більше в порівнянні з I кварталом 2011 року.

Висновки з даного дослідження. Результати проведеного дослідження засвідчили, що для кредитного забезпечення реального сектора економіки стійким джерелом ресурсної бази є саме строкові депозити.

Вивчення складу та структури депозитних зобов'язань фінансових установ України свідчить про те, що спостерігається тенденція до зростання частки залучених банківськими установами коштів на строкових рахунках у загальній структурі депозитних зобов'язань банку.

Банківськими установами були створені сприятливі умови для залучення депозитних коштів, що позитивно впливає на формування ресурсної бази для кредитних операцій.

Бібліографічний список

1. Башлай С.В. Участь банків в механізмах пільгового кредитування сільськогосподарських товаровиробників / С.В. Башлай, О.В. Шумкова // Проблеми соціально-економічного розвитку підприємництва : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 8-9 листопада 2012 р., - Дніпропетровськ : «Герда», 2012. - С. 153-156.
2. Гудзь О.Є. Фінансово-кредитна інфраструктура аграрної сфери України / О.Є. Гудзь // Економіка АПК. - 2009. - № 6. - С. 59-63.
3. Інформація про стан і розвиток небанківських фінансових установ України [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринку фінансових послуг. -Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/734.html>.
4. Маслак Н. Відновлення банківського кредитування в Україні / Н. Маслак, О. Маслак // Пропозиція. - 2010. - № 9-10. - С. 20-24.
5. Маслак Н. Тонкощі кредитування підприємств АПК / Н. Маслак // Пропозиція. - 2011. - № 4 [190]. - С. 34-39.
6. Непочатенко О.О. Кредитне забезпечення поточної діяльності сільськогосподарських підприємств / О. О. Непочатенко // Економіка АПК. - 2011. - № 5. - С. 91-97.

7. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

8. Чорна Н.П. Розвиток аграрного бізнесу в Україні в контексті впливу світової фінансово-економічної кризи / Н.П. Чорна // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - № 11 (101). - С. 40-46.

References

1. Bashlai, S.V., Shumkova, O.V. (2012), "The involvement of banks in the mechanisms of preferential loans to agricultural producers", *Problemy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku pidpriemnytstva*: [The problems of socio-economic development of entrepreneurship], *Materialiv mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii*, [Proceedings of the International Scientific and Practical Internet Conference], Herda, Dnipropetrovsk, Ukraine, pp. 153-156.

2. Hudz, O.Ye. (2009), "Financial and credit infrastructure of agrarian sector of Ukraine", *Ekonomika APK*, no. 6, pp. 59-63.

3. Information on the status and development of non-bank financial institutions in Ukraine, available at: <http://www.dfp.gov.ua/734.html>.

4. Maslak, N. and Maslak, O. (2010), "Restoring bank lending in Ukraine", *Propozytsiia*, no. 9-10, pp. 20-24.

5. Maslak, N. (2011), "Subtleties lending AIC", *Propozytsiia*, no. 4, pp. 34-39.

6. Nepochatenko, O.O. (2011), "Credit support the current of agricultural enterprises activity", *Ekonomika APK*, no. 5, pp. 91-97.

7. Main indicators of banks in Ukraine, available at: <http://www.bank.gov.ua>.

8. Chorna, N.P. (2009), "Development of Agribusiness in Ukraine in the context of the global financial crisis", *Aktualni problemy ekonomiky*, no.11 (101), pp. 40-46.

Башлай С.В. ВИЗНАЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Мета. Метою статті є пошук, аналіз та визначення джерел кредитного забезпечення сільського господарства, що є однією з найважливіших передумов розв'язання проблеми кредитного забезпечення.

Методика дослідження. У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові прийоми та методи економічних досліджень. Комплексний аналіз моніторингу стану та джерел кредитного забезпечення розвитку сільського господарства проведено за допомогою розрахунково-аналітичного, економіко-статистичного, системно-структурного методів, також із застосуванням прийомів графічного відображення результатів.

Результати. Розглянуто проблеми, які присвячені джерелам та особливостям кредитного забезпечення сільського господарства України. Проведено ґрунтовний аналіз джерел кредитного забезпечення сільського господарства. Наведено джерела фінансування лізингових операцій, що здійснені юридичними особами -лізингодавцями та фінансовими компаніями. Розглянуто загальний обсяг активів кредитних спілок. Доведено невідкладність розв'язання проблеми дослідження аналізу джерел кредитного забезпечення сільського господарства, що в свою чергу призведе до пошуку ефективних і доцільних напрямів кредитування.

Наукова новизна полягає у комплексному дослідженні та пошуку джерел кредитного забезпечення сільського господарства.

Практична значущість. Отримані результати дослідження є підґрунтям для вирішення практичних проблем, пов'язаних з пошуком найефективніших джерел кредитного забезпечення сільського господарства.

Ключові слова: кредит, кредитне забезпечення, фінансування, банк, кредитна спілка, лізингова компанія.

Bashlay S.V. DETERMINATION OF SOURCES OF CREDIT PROVIDING OF AGRICULTURE

Purpose. The aim of the article is a search, analysis and determination of sources of the credit providing of agriculture that is one of major pre-conditions of decision of problem of the credit providing.

Methodology of research. In the process of research scientific receptions and methods of economic researches were used. The complex analysis of monitoring of the state and sources of the credit providing of development of agriculture is conducted by means of calculation-analytical, economically-statistical, system-structural methods, also with application of receptions of graphic reflection of results.

Findings. Problems that is sanctified to the sources and features of the credit providing of agriculture of Ukraine are considered. The sound analysis of sources of the credit providing of agriculture is conducted. Sources over of leasing operations that is carried out by legal entities are brought-by-leasing and by financial companies. The general volume of assets of credit unions is considered. Urgency of decision of problem of research of analysis of sources of the credit providing of agriculture that in turn will result in the search of effective and expedient directions of crediting is well-proven.

Originality consists in complex research and search of sources of the credit providing of agriculture. **Practical value.** The got results of research are soil for the decision of practical problems, most effective sources of the credit providing of agriculture related to the search.

Key words: credit, credit providing, financing, bank, credit union, leasing company.

Башлай С.В. Визначення джерел кредитного забезпечення сільського господарства / Башлай С.В. // Сталій розвиток економіки. – 2014. – № 3 (25). – С. 248-252.